

SPHECIDAE OILASI VAKILLARINING FARG'ONA VODIYSIDA TARQALISH AREALLARI

Qodirov Ilxomjon Tojiyaxmatovich

Namangan davlat pedagogika instituti,
Tabiiy fanlar kafedrası katta o'qituvchisi

Boymatov Odiljon Shermatovich

Namangan davlat universiteti,
Anatomiya va fiziologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada Farg'ona vodiysi hududida uchraydigan Sphecidae oilasiga mansub hasharotlarning tarqalish areallarini o'rganishga bag'ishlangan. Oilaga kiruvchi turning ekologik sharoitlarga bog'liq holda qayerlarda ko'proq uchrashi, ularning yashash muhiti, biologik xilma-xilligi va ahamiyati haqida ilmiy ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Sphecidae, areallar, bioekologik, antraktida

Sphecidae oilasi vakillari keng tarqalgan bo'lib, ba'zi vakillari kosmopolit tur sifatida Antraktida hududidan tashqari barcha geografik hududlarda uchraydi Ammo bu oila vakillari eng ko'p uchraydigan hududlar tropik va subtropik mintaqalar hisoblanadi [1, 2, 3, 4].

Ushbu maqolada Sphecidae oilasi vakillarini Farg'ona vodiysining turli hududlaridan yig'ilgan joyi, vaqti, jinsi hamda geografik kordinatasi bo'yicha ma'lumotlar keltirilgan.

***Ammophila heydeni* Dahlbom, 1845 – turi.**

Yig'ilgan joyi va vaqti: Farg'ona viloyati, Bog'dod tumani. Oq sho'radan (*Chenopodium album*), 9♂, 10♀, 40°26'53"N 71°06'39"E, 10.04.2022 y; Yozyovon tumani Itgunafsha (*Veronica*), 8♂, 12♀, 40°37'58"N 71°36'33"E 17.09.2022 y. Dang'ara tumani. Kiyiko't (*Ziziphora*), 10♂, 10♀, 40°40'05"N, 70°57'38"E, 14.08.2022 y; Quvasoy shahar Yantoq (*Alhagi*), 10♂, 11♀, 40°18'05"N 71°57'56"E, 15.08.2022 y; Namangan viloyati, Chust tumani. Torol (*Lepidium*), 9♂, 11♀, 41°09'20"N 71°05'52"E, 24.07.2022 y; Kosonsoy tumani. Sutlama (*Euphorbia*), 9♂, 10♀, 41°17'05"N 71°32'06"E, 08.08.2022 y; Uychi tumani begona o'tlardan 9♂ 10♀, 41°04'29"N 71°55'15"E, 10.08.2022 y; Chortoq tumani. Zo'rcha (*Silene L*), 10♂, 10♀, 41°07'17"N 71°47'17"E 12.08.2022 y; Uchqo'rg'on tumani. Sho'radan (*Chenopodium album*), 8♂, 12♀, 41°02'21"N 72°00'31"E 13.08.2022 y; Andijon viloyati, Ulug'nor tumani. Yantoqdan (*Alhagi maurorum*), 10♂, 10♀, 40°44'45"N 71°40'44"E, 15.08.2022y; Izboskan tumani. Sho'radan (*Chenopodium album*), 4♂, 4♀, 40°55'03"N 72°09'27"E, 16.08.2022 y.

Tarqalishi: Rossiya, Yevropa (G'arbiy Yevropa, Janubiy Yevropa, Sharqiy Yevropa), Shimoliy Afrika, Armaniston, Turkiya, Suriya, Iordaniya, Isroil, Eron, Afg'oniston, Markaziy Osiyo, Mangoliya, Xitoy (Shimoliy-G'arbiy) [5].

O'zbekistonda o'rganilishi: Samarqand Farg'ona viloyatlari [6]. Surxondaryo Toshkent viloyatlari [7]. O'zbekistonning shimoliy-g'arbiy qismi [8,3].

***Ammophila hungarica* Mocsáry, 1883 – turi.** Farg'ona vodiysi uchun ilk bor qayd etildi.

Yig'ilgan joyi va vaqti: Namangan viloyati, Kosonsoy tumani. Oqquray (*Psoralea*), 21♂, 22♀, 41°17'01"N 71°32'01"E, 01.05.2021 y; Andijon viloyati, Ulug'nor tumani. Yantoqdan (*Alhagi maurorum*), 22♂, 23♀, 40°44'32"N 71°40'42"E, 10.08.21 y.

Tarqalishi: Rossiya, Yevropa (G'arbiy Yevropa, Janubiy Yevropa, Sharqiy Yevropa) Shimoliy Afrika, Armaniston, Turkiya, Suriya, Iordaniya, Eron, Afg'oniston, Turkmaniston, Tojikiston, O'zbekiston, Qozog'iston [5].

O'zbekistonda o'rganilishi: Surxondaryo viloyati, Toshkent viloyati [9] O'zbekistonning shimoliy-g'arbiy qismi [3,5,8].

***Ammophila gracillima* Taschenberg, 1869 – turi.** Farg'ona vodiysi uchun ilk bor qayd etildi

Yig'ilgan joyi va vaqti: Farg'ona viloyati, Yozyovon tumani. Oqchingil (*Nitraria L*), 45♂, 44♀, 40°37'25"N 71°34'29"E, 13.07.2021 y; Andijon viloyati, Ulug'nor tumani Sho'rak (*Salsola L*), 45♂, 47♀, 40°44'42"N 71°40'49"E, 09.08.2021 y.

Tarqalishi: Rossiya, Shimoliy Afrika, Turkiya, Suriya, Iordaniya, Isroil, Eron, Afg'oniston, Turkmaniston, Tojikiston, O'zbekiston, Qozog'iston. Mongoliya, Xitoy (Shimoliy Sharqiy, Shimoli, G'arbiy Plato), Hindiston, Afrika [5].

O'zbekistonda o'rganilishi: Surxondaryo Toshkent viloyatlari [7,5] O'zbekistonning shimoliy-g'arbiy qismi [10,3].

***Ammophila sabulosa* (Linnaeus, 1758) – turi.** Farg'ona vodiysi uchun ilk bor qayd etildi.

Yig'ilgan joyi va vaqti: Namangan viloyati, Mingbuloq tumani. Yantoqdan (*Alhagi maurorum*), 7♂, 8♀, 40°54'05"N 71°41'08"E, 11.04.2022 y; Yangiqo'rg'on tumani. Sutlama (*Euphorbia*), 6♂, 7♀, 41°19'55"N 71°40'25"E, 12.04.2022 y; Chust tumani. Moviylgul (*Lappula*), 5♂ 9♀, 41°09'16"N 71°05'59"E, 24.07.2022 y; Kosonsoy tumani, begona o'tlardan 6♂, 7♀, 41°17'03"N 71°32'05"E, 08.08.2022 y; To'raqo'rg'on tumani. Yantoqdan (*Alhagi maurorum*), 4♂, 10♀, 41°01'48"N 71°30'28"E, 25.07.2022 y; Pop tuman Yantoqdan (*Alhagi maurorum*) 6♂, 7♀, 40°58'15"N 70°45'18"E, 26.07.2022 y; Farg'ona viloyati, Bog'dod tumani. Sho'radan (*Chenopodium album*), 6♂, 8♀, 40°33'27"N 71°11'46"E, 13.04.2022 y; Yozyovon tumani. Turli hil butalardan 7♂, 8♀, 40°37'25"N 71°34'28"E, 17.09.2022 y; Beshariq tumani. Floks (*Phlox*) 6♂, 8♀, 40°20'44"N 71°15'25"E, 27.07.2022 y; Oltiariq tumani. O'tloq sebargasidan (*Trifolium pratense*), 6♂, 7♀, 40°30'39"N 71°25'58"E, 27.07.2022 y; Quva tumani. Zirk (*Berberis*), 5♂, 7♀, 40°28'44"N 72°04'45"E, 28.07.2022 y; Quvasoy shaxri Torol (*Lepidium*), 6♂, 7♀, 40°25'19"N 71°49'28"E, 28.07.2022 y; Andijon viloyati, Ulug'nor tumani. Yantoqdan (*Alhagi maurorum*), 3♂, 11♀, 40°44'48"N 71°40'45"E, 29.07.2022 y; Shaxrixon tumani 6♂, 8♀, Piyoz (*Allium*), 30.07.2022y; Ho'jabod tumani. Olho'ri bog'idagi begona o't o'simliklardan 6♂, 8♀, 40°39'44"N 72°35'02"E, 30.07.2022 y; Baliqchi tumani. Bolqin (*Myricaria*) 1♂, 3♀, 40°53'57"N 71°51'04"E, 01.08.2022 y; Bo'ston tumani. Kovrak (*Ferula L*), 1♂, 2♀, 40°36'56"N 71°48'38"E, 01.08.2022 y.

Tarqalishi: Rossiya, Yevropa (G'arbiy Yevropa, Shimoliy Yevropa, Janubiy Yevropa, Sharqiy Yevropa), Shimoliy Afrika, Turkiya, Suriya, Eron, Markaziy Osiyo, Mangoliya, Xitoy (Shimoli) [5].

O'zbekistonda o'rganilishi: Surxondaryo, Toshkent viloyatlari [7]. O'zbekistonning shimoliy-g'arbiy qismi [8, 3].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Казенас В.Л. Роющие осы (Hymenoptera, Sphecidae) Юго-восточного Казахстана // Тр. ВЭО, 1972. – С. 93-533.
2. Казенас В.Л. Роющие осы Казахстана и Средней Азии (Hymenoptera, Sphecidae). Определитель. -Алма-Аты, 1978. 172 с.
3. Казенас В.Л. Фауна и биология роющих ос (Hymenoptera, Sphecidae) Казахстана и Средней Азии // Казгос ИНТИ, 2001. – 334 с.
4. Пулавский В.В. Сем. Sphecidae - Роющие осы // Определитель насекомых европейской части СССР. Т. III. Перепончатокрылые. Первая часть // Подотряд Ароscrita-Стебельчатобрюхие (Арнольди К.В. и др.) / под общ. ред. Г.С.Медведева.–Л.: Наука, 1978. – С. 173-279.
5. Belokobylskij S.A., Leleya A.S. Annotirovanny katalog pereponchatokrylykh nasekomykh Rossii // Trudy Zoologicheskogo instituta RAN, Prilozheniye, 2017. – №6. – 212-216 с.
6. Radoszkowski O. Sphegidae in Voyage au Turkestan d'A.P. Fedtchenko // Izvestiya Imperatorskogo Obshchestva Lyubiteley Estestvoznaniya, Antropologii i Étnografii pri Imperatorskom Moskovskom Universitete, 1877. Т. 21. – Р. 88-101.
7. Исламов Ш.Д. Роюших осы (Hymenoptera, Sphecidae) горных районов Узбекистана // Автореферат....док. биол. наук. – Тошкент – 1983. – 21 с.
8. Medetov M.Zh., Emberganov M.A., Kholmatov B.R., Elmurodova M.V., Rakhimov M.Sh., Tajibaeva J.D. Ecologo-faunistic analysis of digger wasps (Hymenoptera: Sphecidae, Crabronidae) in Uzbekistan // Acta Biologica Sibirica. - Altai. 2024. 10: –P. 409–439. doi.org/10.5281/zenodo.11195851
9. Emberganov M.A. Janubiy orolbo'yi qazuvchi arilari (Hymenoptera: Sphecidae, Crabronidae) faunasi va ekologiyasi // Biologiya fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) dissertasiya avtoreferati. – Toshkent, 2024. – B. 20.
10. Казенас В.Л. Роющие осы (Hymenoptera, Sphecidae) юговосточного Казахстана // Автореферат канд. дис. – Алма-Ата – 1970. – 20 с.